

ЈЕДНА СЕВЕРНА ПЛАСТИКА Аугуст Стриндберг

Грчка митологија је инспирисала пластику какве ваљда више неће бити. Та је пластика надањивала и грчке песмике. Нордијска митологија није није изазвала пластику и није ушла и не улази у поезију северних земаља јер је сва. Та је митологија сам ужас и сама негација лепих облика. Понекад северни се богови свете што су и одвише заборављени. Понеки гениј Севера као уклет не може да у свом делу даде другу пластику живота и духа до ужасну мучну велику по страхотама и неумољивостима. Такав је гениј Ибсен у Норвешкој и Стриндберг у Шведској. Њихова пластика често потсети на оно нордиско божанство које је имало срце пуно оштрих зуба.

Стриндберга нико не воли. Аутор који је написао цео библиотеку књига, романа, новела историчких и модерних драма историчких и модерних научних расправа најзад још пет свезака опсежних свезака повести и исповести свих властитог живота, аутор који ништа на свету није заборавио обрадити који је свачију муку или описао или пропатио, тај аутор није успео задобити ни општу љубав свију, ни нарочиту љубав појединаца. Стриндберг није писац ни младих ни старих ни срећних ни несрећних ни мушких ни женских. Познајемо да, читали смо га, друговали смо с њим кроз многи час живота али слабо га наводимо слику векову не држимо на столу, мило нам је што му је лепа кућа тако далеко. Зашто? запитате некога или себе. Пазите: јетко ће одговорити на то питање и онај неко а тако ћете одговорити и ви сами себи. Ех, кад је неком дато да уме као лав рикати онда не сме као мангуп провати. Ех, кад је неко тако страхан сенсуалац онда нека ни од жена не тражи весталство. Ех, кад неко има стваралачку глад и стваралачку снагу највећих нека онда не бележи непрестано као они стари калуђери само куге глади и војне. Ех кад неко добије од Бога и силан мозак и силно срце, онда има да научи како се живи у две разне ћелије као што је живео на пример Паскал....

Ваља признати истину: Стриндберг се лако чита јер је уметник, Стриндберга је лако разумети јер говори истину али је тешко волети тога суровог естету и судију тога човека који је од јутра

до мрака у афекту живео и тако и писао. Пре свега, Стриндберг одвише не срећан у животу и у мисли својој одвише је механизовао проблеме и катасстрофе и у књижевности својој. Сваки демон заседене пред свој точак или пред своје дугме црна работа започиње у одређено време и сложено машина незаљаства и коби ради и бруји са толико и толико тачно предвиђених покрета коњских снага. Ако ће се свршити са трагедијом она ће бити тешка. Ако ће се Стриндберг одупрети хумором хумор ће бити онај црни хумор о којем су уосталом писали већ и антички писци. Ако ће заћи у сатиру онда Стриндбергов универсални и видовити дух али увек суморно или нрско видовити дух није видео једне тачке у божјем и људском свету која би била извор утехе и вере. И Сервантес је писао моћну сатиру, али на једно доба на једну појаву на један мрак и заблуду који могу и проћи. У Дон Кихоту је жуч због племићског реда и заблуда тога реда у новелама је жуч против Јевреја и против покрштених Арапа против веровања у вештице и т. д. Али све је то писано са идеалима са идеалним тежњама за редом и мером и са вером у католичанство. Стриндберг и то је друга тачка анализе. Стриндберг је имао идеја али није имао идеала или бар није долазио до јасних одређених и примамљивих идеала. Стриндберг није могао ниу ниу што да верује. Он је имао живот Стриндбергов живот "сина слугињи-на" почео је са много "стварности" па је Стриндберга увек мамила и дражила стварност и он желео да буде писац и песник стварности. Отуда протационисти егових дела нису фантазија и идеали него чињенице судбоносне чињенице. Стриндбергова уметност није нагињала да даје пластику позитивним идејама и позитивној машти. У трагици и у комици он је остваривао пластику негативних и гродних чињеница у једном свету без милости али и од руке једног пластичара без милости. "Ако би прошла једна гђа Бовари код Стриндберга! Онако како су пролазиле све жене.

Жена, "простачко биће" у основи основе како је тврдио Стриндберг жена је била геометриско место свих Мржњи Стриндберга. А мржња је била геометриско место свих гневова и презира Стриндбергових. Мржња није била гословена и благодотворна снага али је снага. И најобичније искуство доказује да мржња отвара очи. Има не мали број високих и мање високих људи који су кроз мржњу постали велики познаваоци себе и човека уопште. То су људи који су кроз презир ниског пидлог и лажног улазили у мржњу насаме себе и на це

мржњу на све људе и на себе саме / "Мрзим се сам" писао је Ђура Јакшић / али су испитујући и уходећи слабости таштине и лажности најдубље могли ући у проблеме воље за моћју у проблеме воље за вредности у проблем истине и лажи. Они су над су били гениални најбоље призирали природу свих ствари, услове свих бића законе целе васелене, умели су свући са човека све што му чини понос и лепоту редуцирати га до предодређености до машини која није свесна свог властитог механизма. Код таквих људи су онда дабогме помирљивост и оптимизам или од искони немогућни / Микел Анђело, Шопенхауер, Стриндберг / или су мрачни и нефостојани / Достојевски са религијом, Ибсен са социализмом / или су делирични / Ниче са својим пламеним лиризмом и артизмом. / Мизантроп или самомрзац претежно је се верни тип. Човек севера као и природа ако њега нехармоничан је једностран је у снагама и слабостима. Север са Достојевским Ничеом Ибсеном и Стриндбергом претставља гениалност једностраности. Ти су људи са невероватном истрајношћу и са сликама ужасних пропорција доказали да се лаж и истина непрестано сливају једно у друго. Воља човека за вредношћу пред собом и пред другима гони човека да се претвара да лаже. Лаж је дакле принцип живота пре него што је порок живота. Север је гонећи се за истином за лажју разбио конвенционалне форме романа и свеле драме па чак и филозофских текстова. Стриндберг није толико изневеравао форме али је из трагедије избацио сваку меланхолију елегичност и нежност и оставио јој само нападе и ударце. Суров је био и Шопенхауер али он је имао артизам стила имао понекад чак и сузе. Суров је био и Ниче али је био песник прометејске ватре. Најужаасније суров је Стриндберг. Зашто? пита се опет човек. Зато што није довољно артист није довољно песник није довољно филозоф јер истину тражи само зато да би се њоме светио. Али кадто изрекнемо тргнемо се. Како да није артист човек који је писао оне недостижне не странице о мору о бродовима о ноћи о звездама о Богу о камењу о сиротама о револуцији духа. Како да није песникписац чије је дело препуно снова додуше увек разбијених снова ужасно разбијених снова човека који је имао луцидност да од првог покрета маште прати варке и илузије. Да, оно последње је истина: Стриндберг је имао на срцу зубе он је волео да се освети. Чодуше и те његове освете су често само снови али снови који имају зубе.

Стриндберг је морао негде у себи у страсти или у

интелекту носити идеал жене иначе не би могао тако сатански тачно знати и видети све оно чиме се жена удаљује од идеала. не би могао с толико мржње насртати начулну и сексуалну жену да је није пред духовнимочима својим видео друкчију. Трагао је несрећни Стриндберг за идеалном женом. Од двеју женчаних његових жена прва је била глумица друга чиста интелектуалка. Љубавница је имао читаву серију али је изгледа и то све био материјал "простачки". Стриндберг није хтео или н је умео ући у судбину артиста: артист има да створи себи један идеални свет тако огроман да више од њега уопште не уме могне изаћи напоље у свет реалности. Ту једино има идеалних жена. па и идеалних мушкараца. Стриндберг је остајао у стварности и писао: да је човек мако он био само слуга инстинката и да је живот ма какав био само дивљаштво. А кад би дошао до жене, налетео би на њу физички и борио би се с њом као у стадиону. Кад до жене дође Стриндберг је био до краја хладни и разбуђени детерминист далеко од сваке уметности. истинита
Раздрженио је причао своја страдања кроз љубави и крај љубавница а роман и драму брака и жене писао је с научном помоћу научне библиотеке архивом криминалног суда и с помоћу лабораториских инструмената. Ево једне сцене отприлике. Улази жена: очарава лепотом говором држањем. Али тако не може бити јер Стриндберг одмах види варке и лаж. Ено на довој вилици женој открива се један плус ширине или дужине, и с вилицом заједно вилицом заједно красотица прелази у категорију неких савремених или изумрлих животиња. Наилазе затим кандидат теологије асистент кочијаш или веслар Стриндберг седа за бусију перо је ту и истинити по детерминистичком реду празе роман Марије, госпођице Јулије и т. д. Граница и сустајања нема. Ако је жена беба од девет две године, она има "рибје очи и мацје ноге". Ако је жена баба, она учи ћерку и вереника: узмите се па се онда разиђите. Ако је жена Офелија Стриндберг ће јој наћи расне и индивидуалне податке по мерама код лифраната шешира чарапа и мидера. Ако је жена умрла наћи ће све то ипак у магазину за прављење мртвачких сандука.

Стриндберг је био песник и имао снова. Стриндберг је како сам каже за себе живео много "раздвојен и усамљен" и имао је опсесија. Опсесије су доста редовна ствар људи са севера. Стриндберг као онај његов Аксел Борг живео је затворен у један кристал, у један хекса-

хексаедер и ту је са интелектом који задивљује и са маштом која плаши писао прилично једно те једно: себе и жену. Стриндберг је мизантроп он себе мрзи. А жену зато што нема ни једне жене која би себе мрзела жану зато презире наравно с мржњом презире. Тако раде раније или позније мање или више сви Стриндбергови јунаци. Дешава се да читалац одбаца од себе књигу Стриндбергову. Стриндберг то наравно зна као што све на свету зна и то увек унапред зна увек унапред зна, и труди се да за сваки случај и на све стране рикне и удари већ унапред. Сатира пада и по читаоцу. Тешка једна батина удара нагло без реда брзином асоциација једног огорчењака па и манијака по држави по "ристу по Британској енциклопедији, по бети у зајвећу Херкула промаши само понекад ипак жену, зато вели стриндберг што је "жена је жена је жена ситна као мушица". Стриндберг је један од оних који су знали шта је пакао. Само Стриндберг није знао нису ни други знали сем Достојевског како се живи достојанствен па и велики живот и у паклу. Стриндберг је живео малим и живео мали и недостојан живот. Он је тако непрестано и тако маниакално страдао да су и носталгије његове водиле у страшне слике и у подозревања вечита: да жена нема свеснога ја, да је услов љубави да мушкарца не каже ко је жена, да је мајка само спона између нечијег свесног и једног несвесног живота. Стриндберг је одвише много остајао у сенсибилном свету. Зато што је сам био много сенсибилан и ~~венсуалан~~ ~~сенсуалан~~. сенсуалан. Као код Ничеа и код Стриндберга је та сенсуалност после уметности прешла у болест. Само што је Ниче пре катастрофе био виши дух и већи уметник а Стриндберг већи и моралнији страдалник. Људи таквих наклоности наилазе у животу на читави пропаст чињеница које су доиста ниског порекла и које се по којом катастрофом не могу дићи навише. Међу тим чињеницама Стриндберг је нарочито видео сексуални нагон и његову друштвену форму брак и размножавање. Део по део књи Стриндберг и излаже руглу перипетије телесног човечјег живота. И није му доста дасценама из живота доказује. С прстом на спиритусној лампи с једним оком на термометру а с другим на реторти, пише он лов и борбу између мужјана и женке још од првог судара клица. У драми Пјаност јунак и јунакиња констатују заједно: толико је већ блата да је брак одиста на реду". Али комад се наставља криз током једног процеса у којем нема више ни душе ни свести који је отпадак и стрв живота. Једино је скандинавска литература / Киркегор Стриндберг / примила из грчке митологије

митологије идеју: да би добро било лад би мушкарац понекад могао жену претворити у мушкарца.

А то отуда што мушкарци своју доста правилну мисао да је на дну дна сексуални нагон свему повод што они ту идеју у првој наредној инстанци везују искључиво за жену. Од те инстанце надаље одједаред се сва лаж пребацује на терет женских слабости и простаклука а истине се даље зову мушким истинама. И Стриндберг је стигао на ту тачку и у свимаобластима почевши од науке и ехнике рибарс ва па до задње варијанте такозваних мушких истина је крвавим ноктима раздвајао позитивне и негативне принципе. На том послу он је створио много уметности и нашао много истина али понекад су га изневеравале у њему самом и уметност и истина. Као легла и упориштамажи истицао је он пре свега оно што је ње му лично било мрско или још горе оно на чему се његова фантазија најлакше распламћавала. Отуда су схеме његових драма и романа достауске и грађа доста једнолика. Достојевски, са страчним узвиком : да је све дозвољено! летео је у борбу против неба земље и друштва. Стриндберг окреће своју батерију племених и леђовитих отрова против љубавница жена и лакеја ја..... Сиромас Стриндберг! можда је осећао да син "син слугиниње" не може сасвим да се дигне и то је можда био један од разлога што је мрзео себе човека па чак и своју гениалност.

Уметности су, редом, веровале у врлину у разум у страсти и нагоне. Стриндбергова уметност је до краја веровала у неваздалство. После више од сто страна мирног писања и праве уметности ево је она жена она жена која наоружана пакленим чарима нема страха ни од Бога ни од жандарма себична је лажљива љубоморна сенсуална дивља простакла. Жена са душом пејинског човека. Па ипак Стриндберг је био мученик за праву истинку. Он је дубоко трагичан. Његов дух је велики велик и бедан.